

4.3.3 Gebied 7; Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp

Het Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp is een oude kamptontginning. Karakteristiek van dergelijke kamptontginningen is de kleinschaligheid en beperkte aanwezigheid van bebouwing. Een kamp(je) bestaat vaak uit één of enkele boerderijen met aanpalende de agrarische percelen.

De exacte periode waarin het Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp is ontstaan is niet bekend. De gronden horen bodemkundig tot de zogenaamde haarpodzolgronden (code Hd... op de bodemkaart) Dit zijn podzol (c.q. zand) gronden, gevormd onder droge omstandigheden met slechts een dun (0 – 30cm) humushoudend dek. De mens heeft hier slechts in beperkte mate een humushoudende

bovenlaag aangebracht. Dit kan een indicatie zijn voor de ouderdom. Direct ten westen van het kamp lag een stuifzandgebiedje (geel op de bodemkaart). Dergelijke stuifzanden zijn ontstaan door overbeweiding, waarbij schapen de heidevelden zodanig hadden kaalgevreten dat deze arme zandgronden gingen verstuiven. In tegenstelling tot de smalle stroken bouwland en weiljes van het kamp waren deze gronden te schraal om in te richten als landbouwgrond.

Bekend is dat de kamptontginning al rond 1850 aanwezig was. De topografische kaart van 1850 vermeldt reeds het kamp. Evenals bij essen wordt op topografische kaarten de zeer smalle strookverkaveling niet weergegeven. De topografische kaart van 1910 geeft bij het

Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp slechts gedeeltelijk een indicatie van de strookverkaveling. In werkelijkheid waren de stroken een stuk smaller. De kadastrale kaart van 1860 geeft exact de karakteristieke smalle strookverkaveling weer die tot op de dag van vandaag nog goed herkenbaar is.

Deze smalle strookverkaveling is in de loop van de Middeleeuwen in gebruik geraakt. Hierbij is vooral de keerploeg, die in de loop van de Middeleeuwen het eergetouw verving, van belang. De keerploeg keerde en verkrumelde de bodem waardoor boeren ook hoger gelegen gronden konden ontginnen. Omdat de keerploeg zwaarder was en daarmee lastig was te draaien ontstonden zo langgerekte smalle verkaveling. Dit in tegenstelling tot de vierkante en rechthoekige akkers uit eerdere periodes.

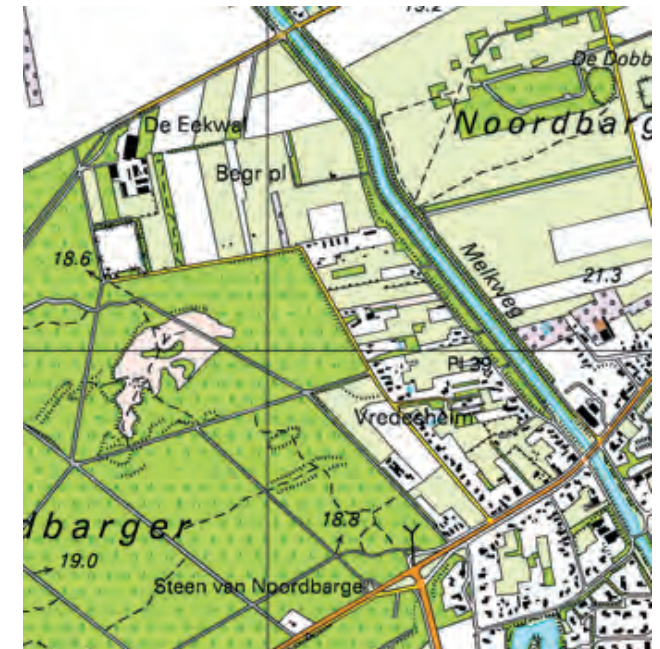
Afb. 31 Kaart 1935

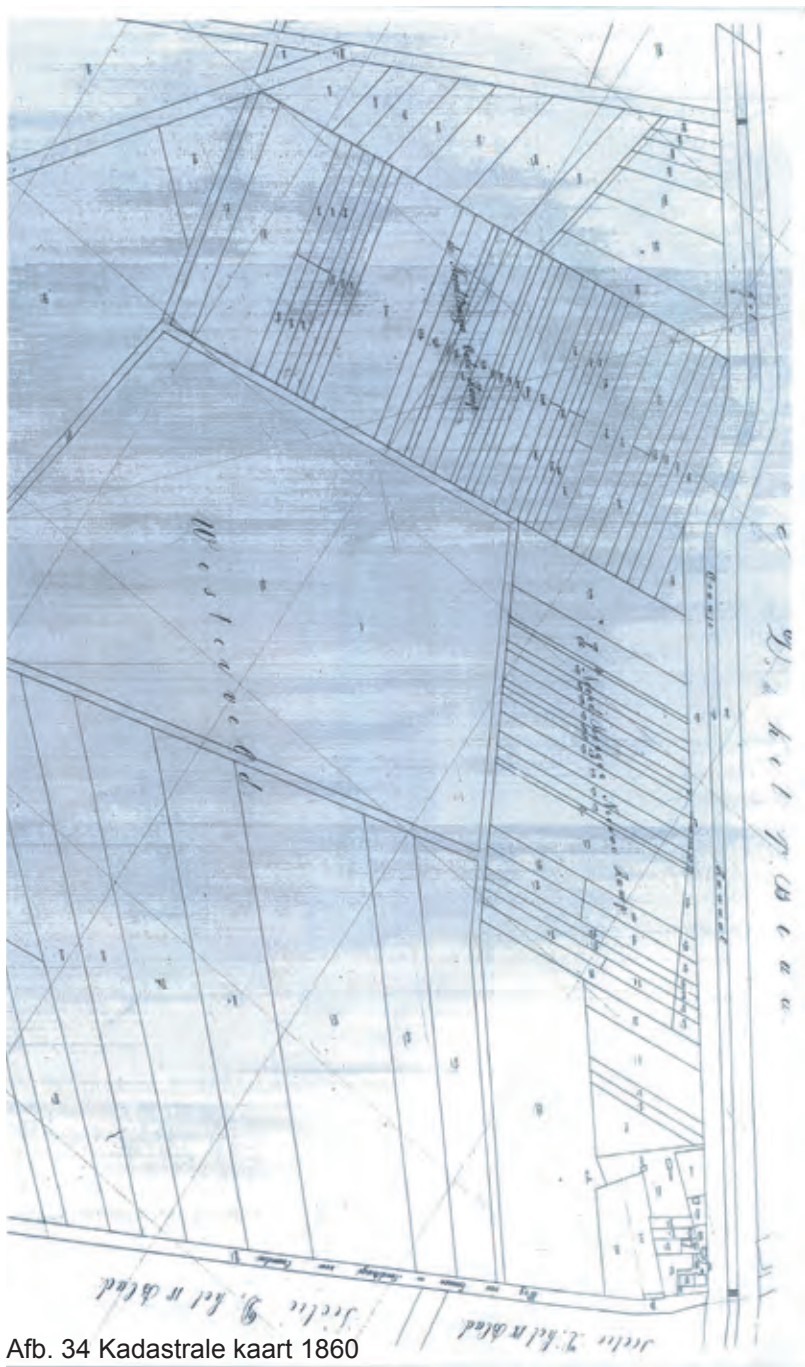

Afb. 32 Kaart 1975

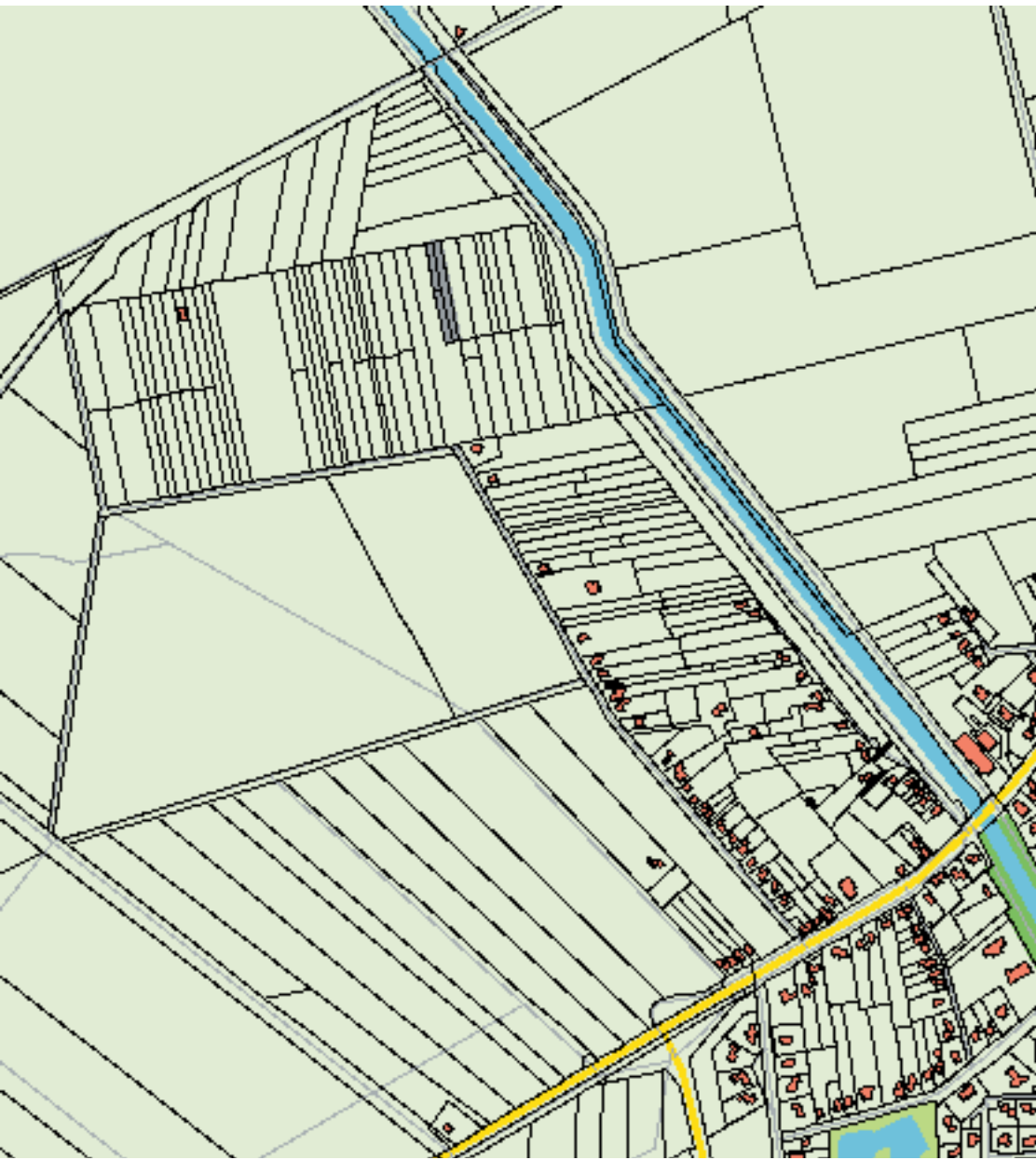

Afb. 33 Kaart 2005

Afb. 34 Kadastrale kaart 1860

Afb. 35 Kadastrale grenzen 2010 (noord - zuidrichting verschilt met kadastrale kaart 1860)

De kleinschaligheid en het smalle verkavelingspatroon van de kamptinginning Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp is uniek in de Gemeente Emmen en is in vergelijking met de meeste andere kamptinginningen zoals Zuidbarger Nieuw Kamp of Oevermans Kamp tot op de dag van vandaag het zeer gaaf. De smalle strokenverkaveling in het Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp is het enig overgebleven gebiedje van de Gemeente Emmen dat een dergelijke verkaveling nog kent.

Voordat het Oranjekanaal rond 1853 werd aangelegd liepen er verschillende paden vanuit Noordbarger (vanaf huidige Stortweg) richting het kamp en de aanpalende heidevelden. Nadat het Oranjekanaal is aangelegd werd alleen voor de hoofdwegen overgangen (bruggen) over het kanaal aangelegd, te weten voor de huidige Ermerweg en Heirweg. De Heirweg was in die tijd een belangrijke verbinding tussen Westenesch en Erm. Deze verbinding is in de loop der tijd verdwenen. Nadat het Oranjekanaal was aangelegd is ook de ontsluiting van het kamp verplaatst. Zo is in de periode 1850 – 1900 de Bargerkampenweg vanaf de Ermerweg richting het kamp aangelegd. De wegenstructuur uit die tijd is nog goed aanwezig. Alleen het pad dat vanaf het Oranjekanaal dwars door het Oude Kamp liep is

verdwenen. Het Oranjekanaal is hier niet meer bevaarbaar. Echter, ook in het (turf)verleden het slechts een (zeer) beperkte functie als vaarweg voor turf gekend in verband met de grote hoogteverschillen van de gebieden langs het traject.

In eerste instantie werd alleen het geaccidenteerde gebiedje tussen de agrarische percelen van het kamp en de Ermerweg bebouwd. Karakteristiek voor de bebouwingsstructuur aldaar is de verspringende rooilijn, de verschillende richtingen van de bebouwing en losse structuur van de bebouwing 'in het veld'. In loop der tijd is het geaccidenteerde terrein geëgaliseerd en geleidelijk verdicht. Hierdoor is in de loop van de eerste helft van de vorige eeuw een lint ontstaan langs de Ermerweg en het zuidelijke deel van de Bargerkampenweg. Dit gedeelte wordt dan ook niet tot het bestemmingsplan buitengebied gerekend.

In de periode 1935 – 1955 zijn enkele behuizingen langs de Bargerkampenweg op de agrarische gronden van het kamp gebouwd. Tot op de dag van vandaag is de bebouwing op deze bouw- en weilandjes beperkt gebleven.

Al sinds 1900 wordt de Israëliische Begraafplaats die in het Oude Kamp ligt, vermeldt. De oorsprong van deze begraafplaats is onbekend. Bekend is

dat rond 1840 de eerste joodse handelaren zich in Emmen vestigden. Aanvankelijk werden zij tot de joodse gemeenschap van Coevorden gerekend, maar hun aantal groeide zodanig dat in 1876 Emmen door het Nederlandse Israëlitisch Kerkgenootschap als zelfstandige gemeente werd erkend. In 1878 werd een synagoge opgericht. Bronnen vermelden (<http://stenenarchief.org>) dat de joodse gemeente van 1885 tot 1915 de beschikking had over een eigen begraafplaats. Of hiermee de begraafplaats in het Noordbarger Oude Kamp wordt bedoeld is onduidelijk. In 1915 is achter de synagoge een nieuwe begraafplaats in gebruik genomen. De begraafplaats in het kamp is tegenwoordig (vrijwel) niet bereikbaar.

In het Noordbarger Oude Kamp is een NAM c.q. Gasunie-locatie gevestigd.

De groenstructuur van het Noordbarger Oude en Nieuwe Kamp betrof en betreft voornamelijk groenstroken c.q. singels en bomerijen. Mogelijk hebben de groenstroken in het verleden dienst gedaan als hakhoutbosjes. Tot op de dag van vandaag dienen bomerijen c.q. singels als kavelbegrenzing.

Wat betreft de visuele karakteristieken is de al eerder genoemde kleinschaligheid met de zeer smalle strookverkaveling en beperkte bebouwing nog (zeer) gaaf aanwezig.

Afb. 36 De 2 Zuid-Barger kampen

Afb. 38 Bodemkaart

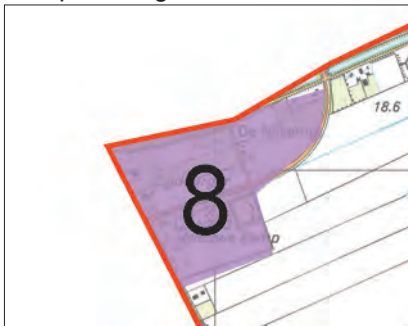

Afb. 39 Kaart 1850

Afb. 40 Kaart 1910

Afb. 37 Zuid-Barger Nieuwe Kamp buitengebied

Afb. 41 Kaart 1935

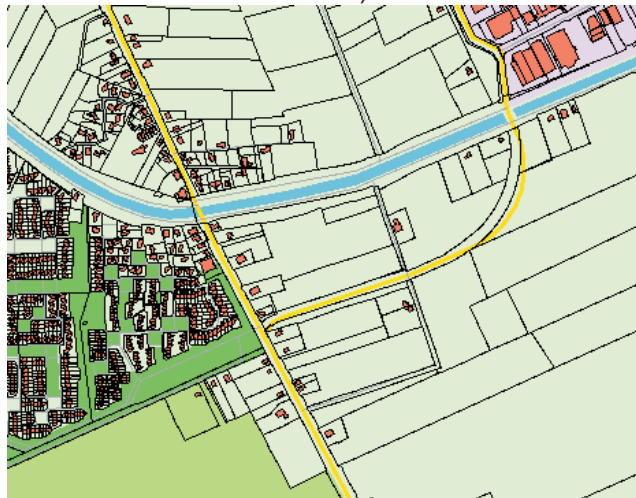
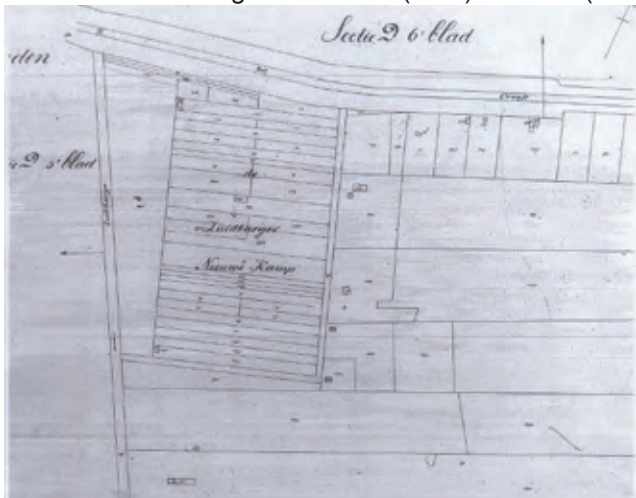
Afb. 42 Kaart 1955

Afb. 43 Kaart 2005

Afb. 44 Kadastrale grenzen 1880 (links) en 2005 (noordzuid orientatie kaarten verschilt)

Afb. 45 Landweg vanaf de Ericase Straat

4.3.4 Gebied 8 Zuidbarger Nieuwe Kamp

De Zuidbarger Nieuwe Kamp ligt op de westelijke uitloper van de Hondsrug. Ten noorden van het kamp c.q. het Oranjekanaal ligt het Zuidbarger Oude Kamp. Zowel ten oosten als ten westen van het kamp lagen de venen van het voormalige uitgestrekte Boertanger veen. Tijdens de grootschalige vervening lag aan de oostzijde van het kamp het 1^e blok van het Barger-Westerveen en aan de westzijde het 12^e blok. Vooral aan de oostzijde zijn de hoogteverschillen tussen het kamp en het afgegraven veen tot op dag van vandaag goed herkenbaar in het veld. Door stadsuitbreidingen is dit aan de westzijde niet (meer) het geval.

Hoe oud het kampje is, is niet bekend. Het kampje wordt op de kaart van topografische kaart van 1850 voor het eerst weergegeven. Gegeven de omvang van het gebied wordt het gebiedje langs het Oranjekanaal (in de bocht van de nieuwe weg) tot het kampje gerekend. Dit deel hoort historisch niet bij het kamp en maakte gedeeltelijk uit van het veenkoloniale gebied.

De bodemkaart en kadastrale kaarten geven een indicatie van de ouderdom van het kampje. De gronden van het kampje horen bodemkundig tot de zogenoemde Laarpodzolgronden (Code cHn). Deze gronden hebben een, door de mens opgebracht, matig dik (30 – 50cm) humushoudend bovendeck. Evenals de kamppodzolgronden (cHd) is het door de mens opgebrachte humushoudende bovenlaag dunner dan de 50cm of meer van de eerdgronden. De eerste kadastrale kaart van het gebied ten zuiden van het Oranjekanaal is van 1880 en hierop staat de Zuidbarger Nieuwe Kamp weergegeven. Van het gebied ten noorden van het Oranjekanaal zijn kadastrale kaarten van zowel 1832 als 1880. Op de kadastrale kaart van 1832 wordt de Zuidbarger Oude Kamp niet en op de kadastrale kaart van 1880 wel vermeldt. Het Zuidbarger Oude Kamp is dus in die periode ontstaan. Gegeven de naam Zuidbarger Nieuwe Kamp van gebied 8 is het aannemelijk dat

ook dit kampje in de periode 1832 – 1880 moet zijn ontstaan. Ten westen van het de Zuidbarger Nieuwe Kamp loopt de Ericase Straat. Dit is een lijnvormig element dat stamt uit de periode voor de veenaafgravingen. Een voormalige veenweg van Zuid-Barger naar Oud Schoonebeek liep over deze uitloper van de Hondsrug en het zuidelijk gelegen veen.

Afb. 46 Archeologische reconstructie
Bron: Archeologisch Bureauonderzoek Emmen

Naast de historische Ericase Straat die de westgrens vormt van het kampje, liep er in het verleden ook een pad om het kamp, Landweg genaamd. Op dit moment is dit geen doorlopend pad meer. Er loopt nu alleen een pad vanaf de Ericase Straat richting het veld. Daarnaast is het gedeelte waaraan de behuizing De Nijkamp is gevestigd nog intact. De aanleg van de nieuwe weg na 1985, de Abel Tasmanstraat, die het gebied met bocht doorkruist heeft De Zuidbarger Kamp visueel in tweeën gedeeld.

In lijn met de meeste kamptingningen kende ook de Zuidbarger Nieuwe Kamp slechts enkele behuizingen. De kadastrale kaart geeft enkele gebouwen weer die op latere topografische kaarten niet meer vermeldt staan. Daarnaast stonden er vier gebouwen ten oosten van de Landweg. Hiervan zijn er tot op de dag van vandaag nog twee aanwezig. De belangrijkste ontwikkeling met betrekking tot de bebouwing is de aanbouw van woningen en boerderijen langs de Ericase Straat enwel in het gebiedje dat in 1900 als woeste grond is weergegeven.

De verkavelingstructuur is door het samenvoegen van percelen en de aanleg Abel Tasmanstraat door het kampje nog beperkt aanwezig. Langs de zuidkant van het Oranjekanaal zijn de kavels van de percelen nog goed herkenbaar.

De topografische kaart van 1900 geeft enkele houtwallen langs de Landweg weer en bomen bij de behuizing die nu de Nijkamp wordt genoemd. Op dit moment zijn daar nog enkele restanten van aanwezig. Daarnaast waren en zijn de wegen langs het Oranjekanaal beplant.

Vooral de aanleg van de Abel Tasmanstraat na 1985 heeft de Zuidbarger Nieuwe Kamp visueel opzicht in tweeën gedeeld. Dit wordt ook mede veroorzaakt doordat het brede profiel van deze weg. De padenstructuur van het kampje is teloorgegaan en het kampje is niet meer een eenheid in het landschap. Enkele houtwalrestanten, stukjes Landweg en enkele smalle paardenweitjes bij de behuizing aan de Ericase Straat herinneren nog aan vervlogen tijden.

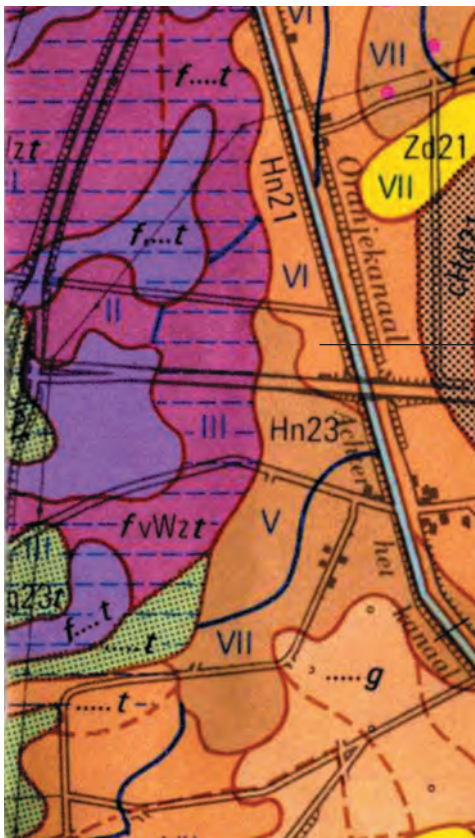

Afb. 47 Gebied 9; Blikveldweg en omgeving ligt ten westen van het Oranjekanaal

Afb. 48 Archeologische reconstructie

Bron: Archeologisch Bureauonderzoek Emmen

Bruin:
zandgronden
(veld-
podzol)

Afb 49
Bodemkaart

De Westenescher
Kampen

Afb. 50
1850

Afb. 50
1900

4.3.5 Gebied 9; Blikveldweg en omgeving

Het heideveld dat bij de Blikveldweg en Slenerweg en omgeving lag, lag nog op zandgronden (bruin op de bodemkaart) aan de rand van de beekdalgronden van de Sleenerstroom. Het was een licht glooiend terrein dat ten westen van het Oranjekanaal lag en ligt.

Archeologische reconstructie heeft uitgewezen dat de huidige weg Slenerweg (voorheen Emmermadedijk) een oude dijk c.q. weg is. Op dit moment is deze nog een zeer herkenbare cultuurhistorische lijn in het landschap.

De gronden rondom de Blikveldweg zijn een mengsel van (zeer) oude ontginningen en jonge ontginningen. De topografische kaart van 1850 laat al een veldje

zien dat doorsneden wordt c.q. zal worden door het in aanleg zijnde Oranjekanaal.

De kadastrale kaart van 1880 laat zien dat dit De Westenescher Kampen zijn (zie volgende pagina). Gegeven het feit dat het Oranjekanaal dit rechthoekig kampje doorsnijdt, geeft aan dat dit kampje er al moet zijn geweest voordat het kanaal werd aangelegd. De zo karakteristieke smalle strookverkaveling van de oude veldontginningen wordt ook hier weergegeven.

Zowel ten noorden van De Westenescher Kampen als ten zuiden van de huidige Slenerweg zijn gebiedjes te zien met deze smalle strookverkaveling. Dit zijn dan ook die veldgronden die op de topografische kaart van 1900 als ontgonnen

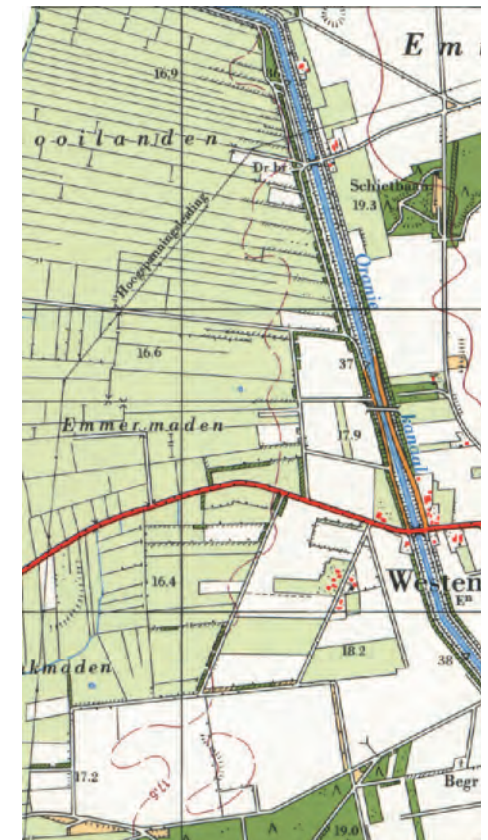
zijn weergegeven. De overige, niet verkavelde gronden zijn in 1900 nog heidevelden. Ze liggen dan voornamelijk bij de huidige Blikveldweg. Deze veldontginningen hebben dan ook grotendeels de bredere kavels zoals gebruikelijk voor veldontginningen van na 1900. Zowel bij de oude als jonge ontginningen is het veld na ontginning voornamelijk in gebruik als bouwland. Overigens duidt de naam Blik- op het voorkomen van minder natte weidegronden. Datzelfde geldt voor het aangrenzende Brink maden op de beekdalgronden van de Sleenerstroom. Het woord 'Brink' heeft naast de boomrijke brinken in de esdroppen nog een betekenis die nauw aansluit op de oorspronkelijke betekenis van 'rand' (=vertaling uit Engelse brink).

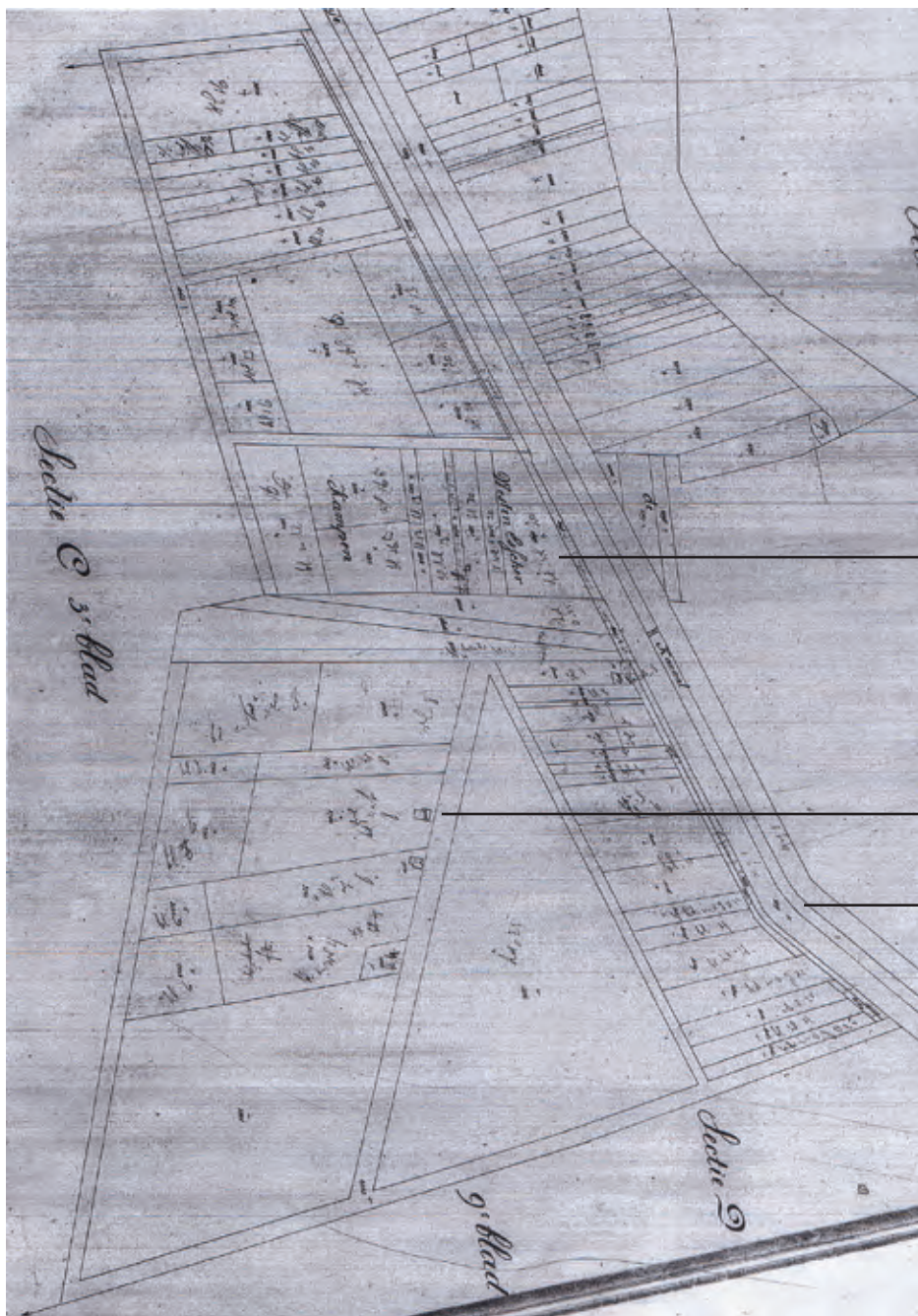
Afb. 51
1930

Afb. 52
1955

Afb. 53
1965

Afb. 54 Kadastrale kaart 1880 excl. deel ten noorden huidige N381

Afb. 55 Kadastrale grenzen 2010

Noordgrens
kadastrale kaart
1880

De Westenescher
Kampen

Bebouwing langs
Blikveldweg

Oranjekanaal

Brink wordt namelijk ook gebruikt als aanduiding voor weiden op een licht hellende beekdalrand.

De (inefficiënte) smalle strookverkaveling is in de loop der tijd vrijwel verdwenen en het gebied kent slechts nog enkele smalle kadastrale grenzen. Ook zijn veel houtwallen, die in de oude ontginningen dienst deden als veekering en/of kavelafscheiding, verdwenen. De introductie van prikkeldraad rond 1900 maakte een dergelijke veekering overbodig. Enkele houtwallen en dan met name langs de Blickveldweg en enkele (voormalige) paden zijn tot op de dag van vandaag nog aanwezig. Dit is een uniek gegeven in de Gemeente Emmen omdat vrijwel alle houtwallen in

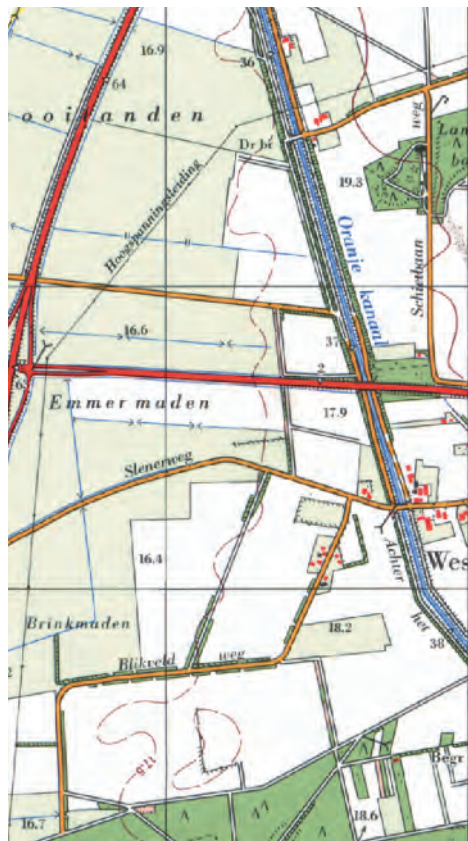
de omgeving van de Sleenerstroom zijn verdwenen. De Slenerweg werd al in 1900 begeleid door bomen en dat is tot op de dag van vandaag nog redelijk goed het geval.

Zoals gebruikelijk bij zowel oude als jonge veldontginningen is het aantal behuizingen (zeer) beperkt. De kadastrale kaart van 1880 geeft twee gebouwen aan de westzijde van de Blickveldweg weer. Tijdens de ontginningen in de periode 1900 – 1930 komen daar twee gebouwen langs de Slenerweg bij. Nadat de 'driehoek' ten oosten van de Blickveldweg in de periode 1930 – 1955 is ontgonnen, zijn ook hier enkele behuizingen gesitueerd. Tot op de dag van

vandaag is de bebouwing tot deze plekken beperkt gebleven.

Hoewel er enkele veldpaden zijn verdwenen, is het merendeel tot op de dag van vandaag nog min of meer herkenbaar aanwezig. In visueel opzicht heeft de aanleg van de N381 in de periode 1965 – 1975 het gebied in tweeën gedeeld. Dit wordt versterkt door het feit dat deze weg bij het Oranjekanaal ver boven het maaiveld ligt. Vooral de veldpaden in de buurt van deze weg zijn verdwenen.

Voor het gebied ten zuiden van de N381 heeft door de houtwallen, beperkte bebouwing, kleinere en grotere percelen een mengeling van kleinschaligheid en iets grootschalige stukken gekregen die leiden tot een gevarieerd landschappelijk beeld. Vooral de aanwezigheid, zij het beperkt, van houtwallen is een vrij uniek gegeven in de Gemeente Emmen omdat vrijwel alle houtwallen in of op de overgang naar het beekdal van de Sleenerstroom zijn verdwenen.

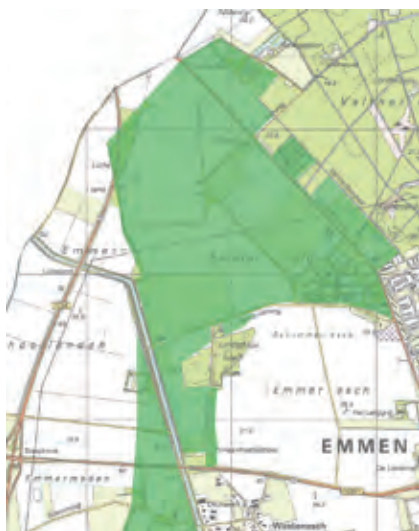
Afb. 56
1975

Afb. 57
2005

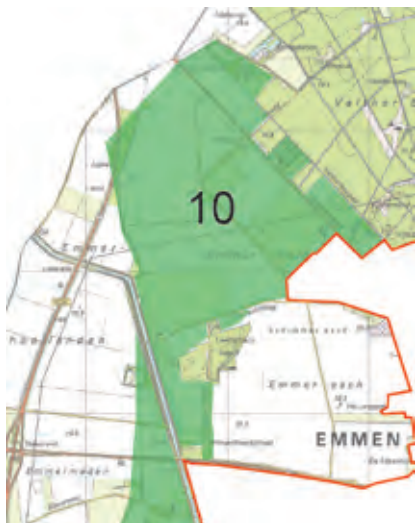
Afb. 58 Houtwallen bij Blickveldweg en omgeving

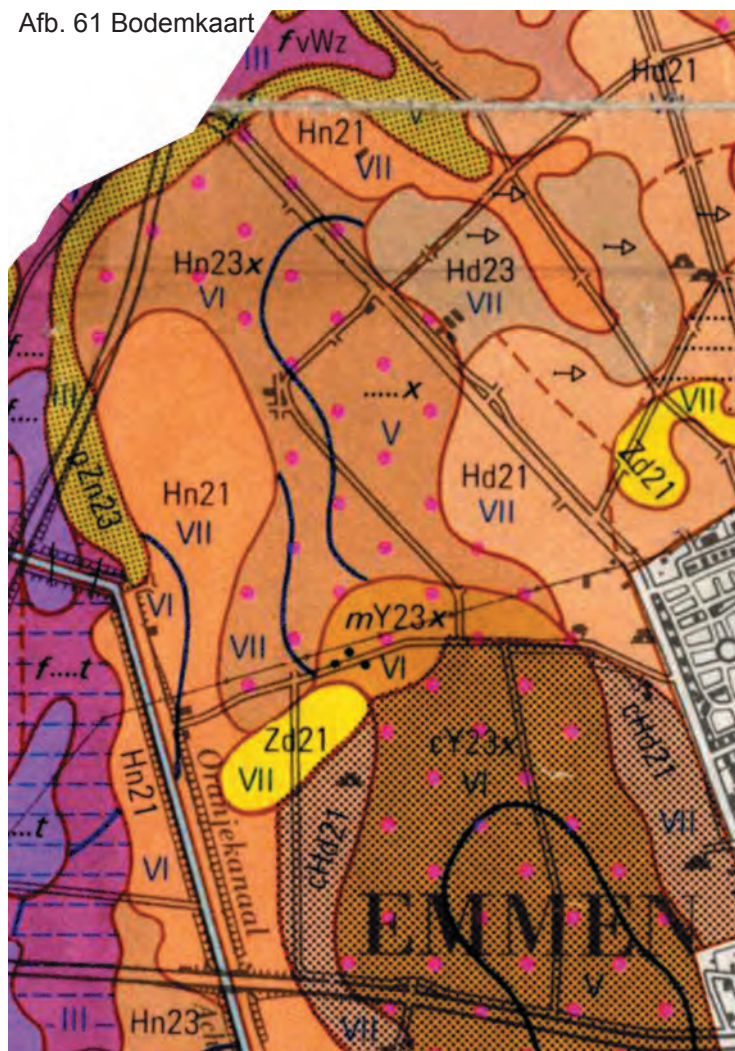

Afb. 59 Emmerveld = ten oosten van Oranjekanaal

Afb. 60 Emmerveld; buitengebied

Afb. 61 Bodemkaart

Afb. 62 kaart 1910

4.3.6 Gebied 10; Emmerveld

Het Emmerveld is een jonge, na 1900, ontginning van de heidevelden van de voormalige marke van Emmen en Westenesch. Het terrein waarop het Emmerveld ligt, helt naar het noorden en westen af richting de beekdalgronden van de Sleenerstroom. Deze hoogteverschillen zijn tot op de dag van vandaag goed waarneembaar.

Zoals gebruikelijk bij (voormalige) heidevelden bestaat de bodem voornamelijk uit arme zandgrond namelijk veldpodzolgronden (code Hn.. op de kaart) met een dun (0 – 30cm) humushoudend dek. Daarnaast kent het gebied op de wat hoger gelegen, de in drogere omstandigheden gevormde, haarpodzolgronden (code Hd...). Ook deze hebben een dun humushoudend dek.

Aan de rand van de es en in het huidige Valtherbos zijn kleine stuifzandgebiedjes (geel op de kaart) te vinden. Dergelijke stuifzanden zijn veelal vanaf de 2^e helft van de 17^e eeuw door de mens ontstaan als gevolg van overbeweiding en bovenmatig plaggen van de heide. Veel van deze stuifzanden werden in de 19^e eeuw ingeplant met bos c.q. houtwallen. De kaart van ca. 1910 geeft dergelijke houtwallen bij de twee gebiedjes goed weer. Oorspronkelijk behoorde het huidige Valtherbos ook tot het Emmerveld. Dit deel van het Emmerveld is door Staatbosbeheer na 1900 'ontgonnen' tot bos. Het Valtherbos maakt onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur en heeft de bestemming natuur. Het zal hier dan ook niet verder worden besproken.

Al voordat Emmerveld door ingrijpen van de mens (overbeweiding) was verworpen tot een heideveld, was sprake van menselijke activiteiten in het gebied. Het hunebed bij de Odoorneweg direct ten noorden van de es is nog een zichtbaar relict uit de tijd van de hunebedbouwers (vanaf ca. 3500 v. Chr.). Dit zogenoemde Trechterbeker volk koos vooral gebieden waar grote stenen aanwezig waren om hunebedden te bouwen. Het Emmerveld, namelijk

op het grensvlak met de Schimmer- en Emmer es en in het Valtherbos, is een dergelijk gebied waar grote stenen te vinden waren. Op de bodemkaart geeft de cursief gedrukte toevoeging *m.....* voor de code (hier: mY23x) weer dat in dit gebied grote hoeveelheden stenen aan en nabij het oppervlak voorkomen. De rode puntjes alsmede de toevoeging *.....x* aan de code geeft aan dat hier keileem van tenminste 20cm dik aanwezig is, beginnend tussen 40cm en 120cm. De directe omgeving van het hunebed c.q. De Ark maakt geen deel uit van het bestemmingsplan buitengebied. Dit deel van het voormalige Emmerveld zal dan ook niet verder worden besproken.

Zowel de Odoorneweg als de Sluisvierweg zijn historische wegen richting respectievelijk Klijndijk/Odoorn en de hooilanden bij de Sleenerstroom. De Reeweg stamt uit de periode van de ontginning

van het Emmerveld. In de periode 1975 – 1985 zijn enkele onverharde veldpaden verdwenen.

Hoewel de heide van het Emmerveld na 1910 is ontgonnen tot agrarische wei- en bouwlanden, zijn de hoofdcontouren van de verkavelingstructuur al wel zichtbaar op de topografische kaart van 1910. Deze hoofdcontouren zijn tot op de dag van vandaag nog herkenbaar. Overeenkomstig de jonge veldontginningen is hier sprake van een rationeler en grootschaliger verkavelingstructuur dan die van de veldontginningen van voor 1900. Deze verkaveling was mede mogelijk door de introductie van onder andere kunstmest en prikkeldraad, maar ook de verdeling van de gemeenschappelijke gronden zoals het Emmerveld (officieel 1886). Daarnaast droegen technologische verbeteringen ertoe bij.

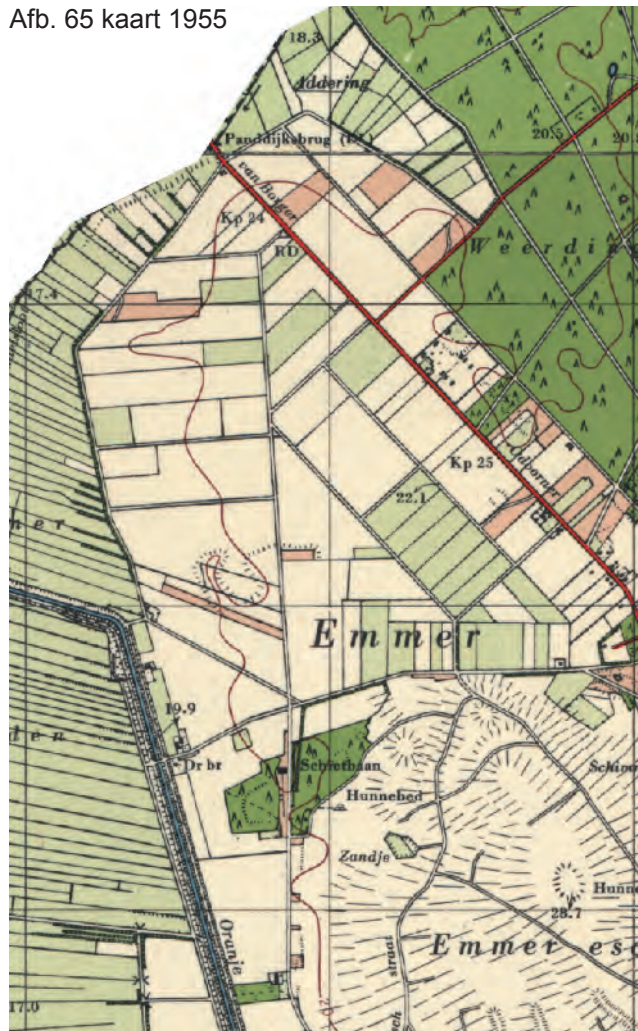

Afb. 63 Verkavelingstructuur herkenbaar. Rechts singel langs de Reeweg,

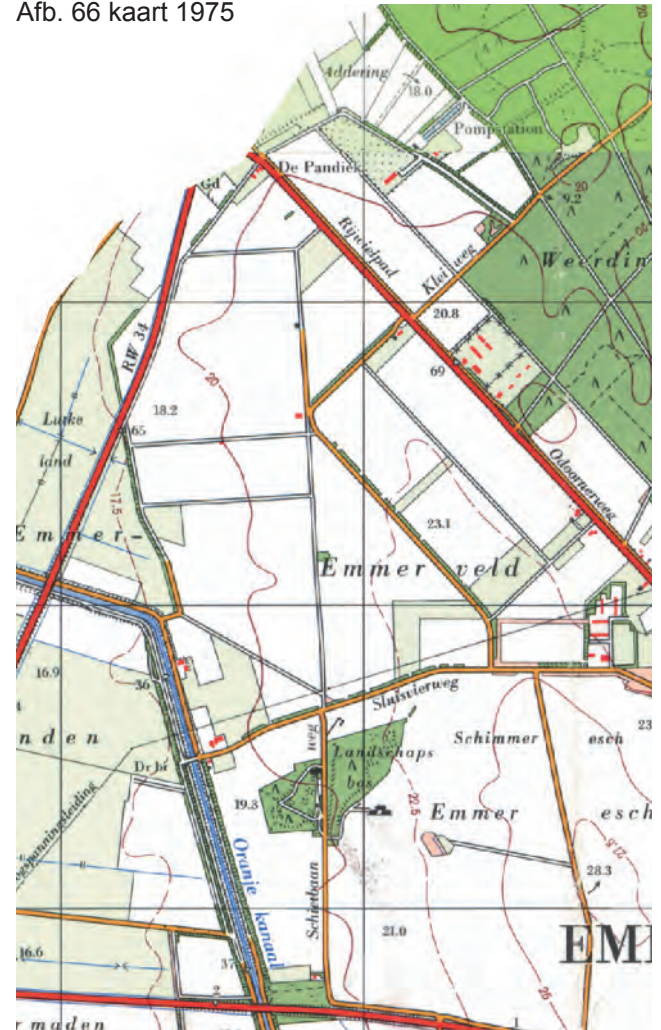
Afb. 64 kaart 1935

Afb. 65 kaart 1955

Afb. 66 kaart 1975

In de periode 1955 – 1965 zijn de kavels met de ruilverkaveling vergroot. Echter de hoofdstructuur zoals al weergegeven op de kaart van 1910 bleef herkenbaar. Het huidige Emmerveld is, evenals het voormalige heideveld, vrijwel onbebouwd. De beperkte bebouwing was en is gesitueerd langs de

Odoorneweg en bij het Oranjekanaal. In het veld zelf is in de periode 1955 – 1965 een schuur komen te staan. De hoogspanningskabel die in de periode 1955 – 1965 ten noorden van de Sluisvierweg is aangelegd is na 1985 in noordelijke richting verplaatst en loopt nu dwars over het Emmerveld.

Het Oranjekanaal vormt de westgrens van het Emmerveld. Het Oranjekanaal is aangelegd door de Drentsche Veen- en Middenkanaal Maatschappij (DVMKM), opgericht op 15 maart 1853 door Dordtse investeerders. Komend vanuit (Hooger)Smilde via Schoonoord en Het Haantje loopt het kanaal in het gebied min of meer op de overgang van het Emmerveld en de Emmer hooilanden (zie kaart 1910).

Afb. 67 kaart 2005

Afb. 68 Hoogteverschil zichtbaar door hoogspanningsleiding

De bomenrijen langs het Oranjekanaal zorgen voor een groene westrand van het Emmerveld. In het veld zelf zijn na de veldontginning tot bouw- en weiland enkele houtopstanden (singels), en dan met name langs de Reeweg, aangeplant. Het 'overhoekje' met een bosje bij de bocht in de Reeweg stamt uit de periode 1975 – 1985. Recentelijk is er een bos ten noorden van de Sluisvierweg en ten westen van de Reeweg aangeplant. Deze aanplant staat nog niet op de topografische kaart. De aanplant heeft ertoe geleid dat het gebied sterk is verdicht. Ook zijn visuele karakteristieken zoals ruim zicht op de hoogteverschillen en een redelijk open agrarisch landschap met enkele lijnvormige houtopstanden verdwenen.

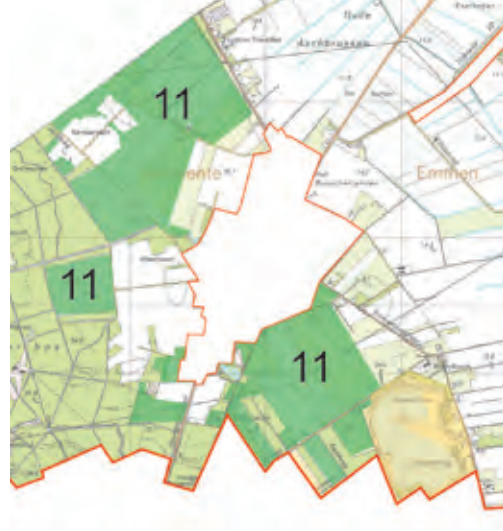

Afb. 69 Recente bosaanplant in het Emmerveld (staat nog niet op de topografische kaart)

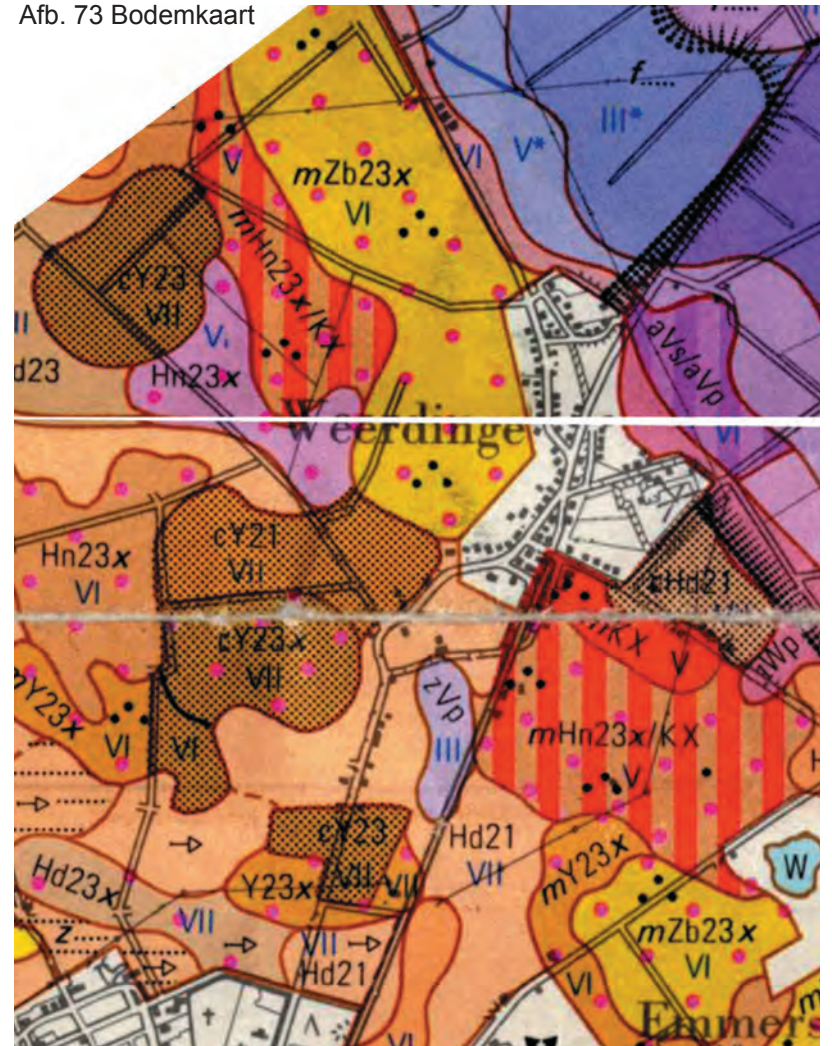
Afb. 70 Veldontginningen Weerdinge eo

Afb. 71 Weerdinge eo buitengebied

Afb. 73 Bodemkaart

Afb. 72 kaart 2005 met hoogtelijnen + NAP

4.3.7 Gebied 11; Weerdinge en omgeving

Karakteristiek voor de veldgronden rondom Weerdinge is de aanwezigheid (zeer) ondiep gelegen keileem, de grondmorene van het landijs uit de voorlaatste ijstijd, het Saalien (paarse stippen en toevoeging ...x aan de code op de bodemkaart). Keileem werkt remmend op de waterbeweging en kan (plaatselijk) nattigheid veroorzaken, ook in hoger gelegen gebieden die op basis van hun ligging droger zouden moeten zijn. De bodem is dan te nat voor akkerbouw.

Met uitzondering van het gebiedje in het Valtherbos komen er bovendien grote hoeveelheden stenen aan en nabij het oppervlak voor (toevoeging m.... op de bodemkaart). Deze kunnen zeer hinderlijk zijn bij grondbewerking en vooral bij het mechanisch rooien van aardappelen.

De noordelijk gelegen veldgronden liggen op een sterk glooiend terrein. Enerzijds is oostwaarts sprake van de steilrand van de Hondsrug die vanaf de Dikbosstraat naar Valthe zeer goed waarneembaar is. Anderzijds is ook het hoogteverschil richting Kamperesch behoorlijk groot. De Kamperesch ligt lager omdat deze aan het begin van een daluitspoelingswaaier tussen Weerdinge en Valthe ligt (zie www.ahn.nl bij Weerdinge). De hoogtelijnen op de topografische kaart van 2005 geven een goede indicatie van de hoogteverschillen in dit gebied (zie pag. 64). Deze hoogteverschillen richting Kamperesch zijn in het gebied zeer goed waarneembaar. Ze zijn dan ook voornamelijk aardkundig (geologisch c.q. geomorfologisch) en niet bodemkundig (bijvoorbeeld humus opgebracht door de mens) van aard. De lagere ligging van het gebied bij de Kamperesch wordt ook weerspiegeld in de aanwezigheid van een afwateringssloot en het agrarisch gebruik als weiland.

Het gebied kent een oude bewoningsgeschiedenis. Zo heeft ten zuidwesten van de Kamperesch een grote grafheuvelgroep gelegen (Bron: Historische

vereniging Emmen). In 1920 heeft Van Giffen vastgesteld dat deze groep bestond uit 31 ronde en twee langwerpige grafheuvels. De grafheuvels stamden uit verschillende tijdperiodes. Er waren grotere en kleinere grafheuvels met kenmerken uit de jongste Steentijd, de oudere en jongere Bronstijd, de oude IJzertijd en de tijd van volksverhuizingen. Gedetailleerde informatie over de grafheuvels kan gevonden worden op de site van de Historische

Vereniging Emmen. Vrijwel alle door Van Giffen getekende grafheuvels komen ook op de kaart van Karsten uit 1818 voor. In 1920 ontbraken er slechts 7 grafheuvels. Dit betekent dat tussen 1818 en 1920 weinig veranderingen hebben plaatsgevonden. Dat kan niet gezegd worden voor de negentig jaar tussen 1920 en 2010. Het is een gebied met veel vondsten doot amateurarcheologen. Van de groep is slechts één grafheuvel over. Deze ligt in het huidige Valtherbos.

Afb. 74 Hoogteverschillen zichtbaar vanaf Schapendrift

Afb. 75
1900

Afb. 76
1935

De heidevelden van Gebied 11 zijn allen ontgonnen na 1900. De kaart van 1900 geeft de heidevelden goed weer. Hoewel het relatief jonge veldontginningen zijn, lijkt de verkavelingstructuur van enkele delen van het gebied op die van oude ontginningen. De smalle strookverkaveling die zo karakteristiek is voor oude ontginningen is tot op de dag van vandaag nog herkenbaar ten zuiden van het dorp en een gedeelte ten westen van de Dikbosweg richting Valthe zijn.

Deze twee worden op de kadastrale kaarten van 1880 al als verkaveld weergegeven. Dit betekent dat de gronden van deze gebieden in 1900 al wel kadastraal waren begrensd maar nog niet in ontginning waren. Dit in tegenstelling tot de, in 1880, niet verkaveld 'woeste' gronden c.q. heidevelden. De topografische kaart van 1935 geeft goed de smalle strookverkaveling van de 'oude' ontginningen weer.

Die delen van gebied 11 die in 1935 nog niet in ontginning waren kennen dan ook een veel rationeler en breder verkavelingstructuur. Vooral de ontginning van het Weerdinger Dik Bosch laat een dergelijk rationeel blokpatroon zien. Overigens is dit geen veld- maar 'bosontginning'. Het Weerdinger Dik Bosch of Weerdinger Holt was volgens bepaalde bronnen een productiebos (Gerding e.a; Geschiedenis van Emmen en Zuidoost Drenthe) en volgens andere

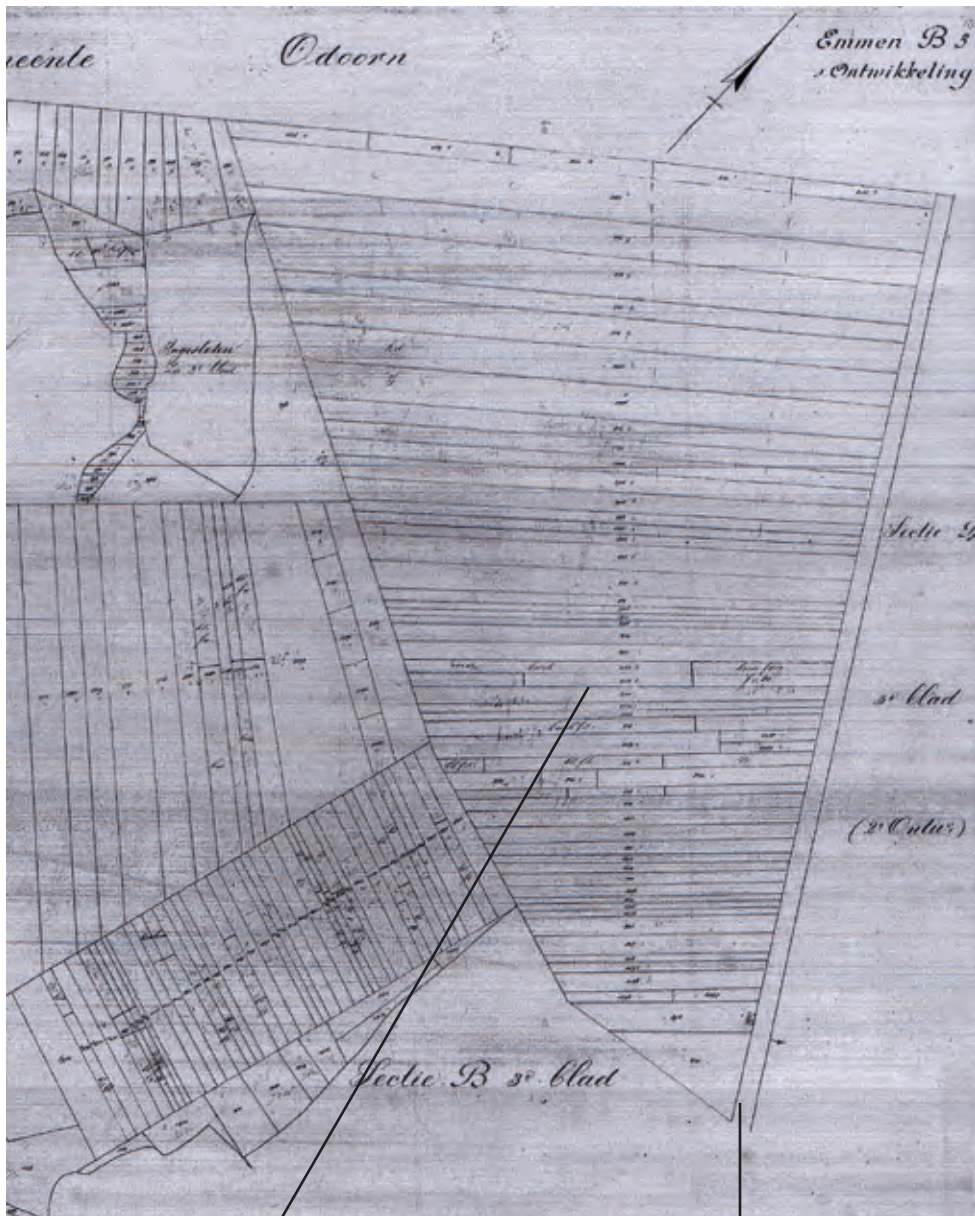

Afb. 77
1955

'vennetje'

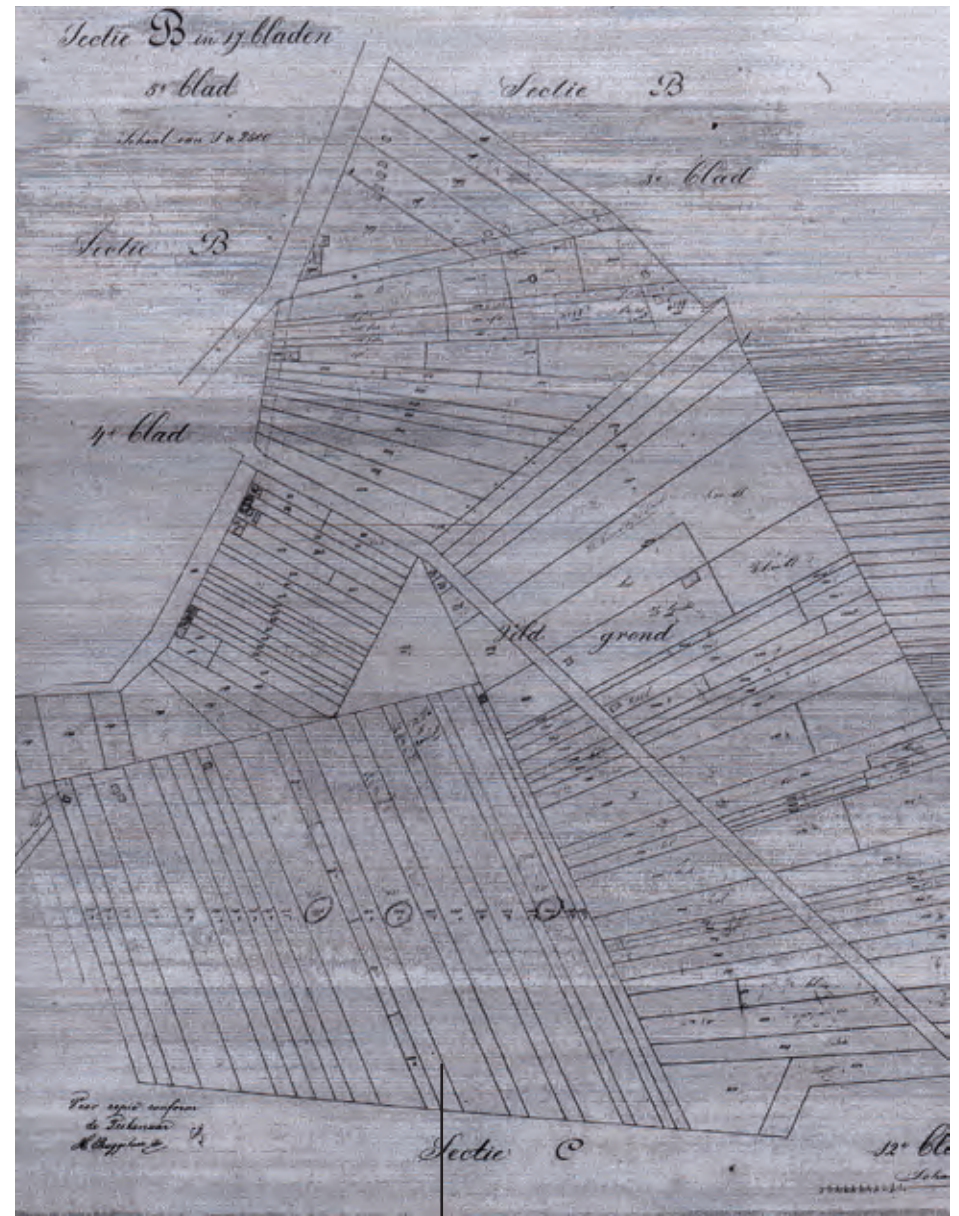

Afb. 78
2005

Reeds verkavelde veldgronden

Dikbosstraat

Reeds verkavelde veldgronden

Afb. 79 Kadastrale kaart 1880 ten westen Dikbosstraat (let op noordpijl)

Afb. 80 Kadastrale kaart 1880 zuidelijk gelegen veldgronden

een overblijfsel van een groot oerbos (Historische Vereniging Emmen). Bekend is dat het hout uit het bos werd verkocht. Er vonden namelijk in de 2^e helft van de 18^e eeuw vijf grote houtveilingen plaats waarvan de opbrengsten werden verdeeld onder de markegenoten.

Door de scheiding van de markegronden kwam ook het Weerdinger Holt in particuliere handen. Het hout zelf bleef in gezamenlijke handen maar moest wel in een aantal jaren worden geveld. Uiteindelijk heeft de NV Ontginningsmaatschappij 'Het Landschap

Drenthe' het bos met aanpalende heide gekocht en is het gebied (ca. 30 ha.) in het kader van de werkverschaffing ontgonnen (Bron: Historische Vereniging Emmen). Na deze ontginning is ook een klein 'vennetje' c.q. 'drinkplaats' ten noorden van de Schapendrift ontstaan. Deze is momenteel nog steeds aanwezig.

Een tweede karakteristiek dat lijkt op de oude ontginning is de oorspronkelijke aanwezigheid van bomenrijen c.q. houtwallen in het zuidelijke deelgebiedje (zie kaart 1935). Momenteel zijn daar

nog enkele restanten van over.

Zoals gebruikelijk bij jonge veldontginningen is het veld niet beplant met bomen. Bomenrijen bepalen het beeld langs de wegen zoals de Dikbosstraat, Gravenveldweg en Emmerhoutstraat. Deze wegen zijn tegelijkertijd de grens van de veldgronden. Langs deze wegen staat ook de bebouwing en zijn de velden zelf nog steeds onbebouwd.

Al met al zijn de veldontginningen bij Weerdinger en mengsel van 'oud lijkende' kleinschalige ontginningen en rationele, grootschalige, ontginningen.

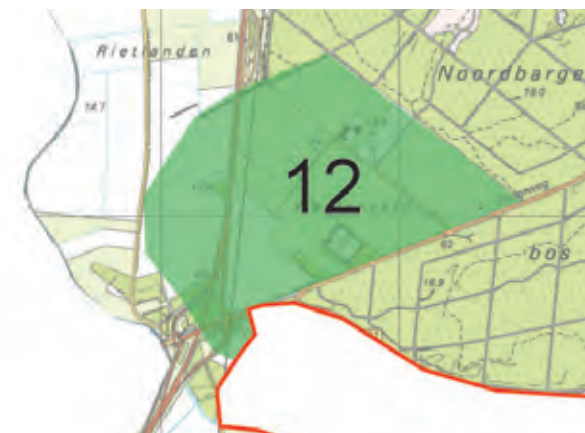
Afb. 81 Huidige kadastrale grenzen

Afb. 82 Houtwal restanten in zuidelijke veldontginningen

Afb. 83 Westerveld
(exclusief Noordbarger bos)

Afb. 84 Westerveld
buitengebied

Afb. 85
Hottinger atlas 1773 - 1794

4.3.8 Gebied 12; Westerveld

Het Westerveld wordt al in de Hottingeratlas 1773 – 1784 weergegeven als 'Het Wefzerveld'. Kaarten van latere datum geven het gebied de naam Noord- en Zuidbarger veld.

Het gebied werd ten zuidoosten, zuiden en westen omgeven door de beekdalgronden van de Oude en de gegraven Nieuwe Delft en de Sleenerstroom. Voor de veldontginning was sprake van een gedeeltelijk

glooiend en gedeeltelijk sterk geaccidenteerd terrein met zowel zeer droge als natte stukken. De sterk geaccidenteerde zeer droge stukken lagen in het oostelijke gedeelte van het gebied.

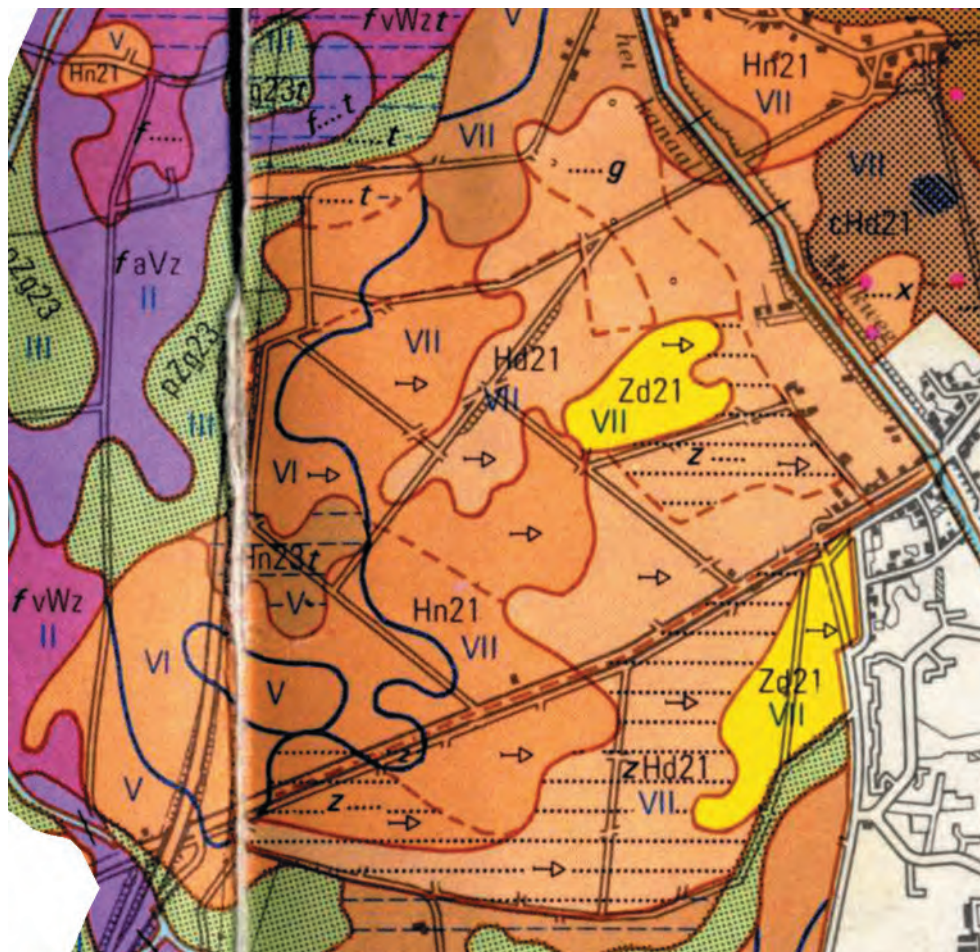
De bodemkaart laat zien dat hier enkele stuifzandgebiedjes lagen (geel op de kaart). Dergelijke stuifzanden zijn veelal vanaf de 2^e helft van de 17^e eeuw door de mens ontstaan als gevolg van overbeweiding en bovenmatig plaggen van de heide. Veel van deze stuifzanden werden in de 19^e

eeuw ingeplant met bos c.q. houtwallen. De kaart van ca. 1910 geeft aan dat dit in het Noord- en Zuidbarger veld (nog) niet het geval was. Het huidige Noordbarger Bos behoorde oorspronkelijk ook tot het Westerveld. Dit deel van het Westerveld is door Staatbosbeheer na 1900 grootschalig 'ontgonnen' tot bos. Tijdens deze ontginningen is een groot deel van het gebied vergraven (horizontaal pijltje op de bodemkaart). De kaart van 1935 geeft deze ontginning goed weer. Het Noordbarger bos maakt onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur en heeft de bestemming natuur. Het zal hier dan ook niet verder worden besproken.

De bodem van het huidige Westerveld bestaat zoals gebruikelijk bij (voormalige) heidevelden voornamelijk uit arme zandgrond namelijk veldpodzolgronden (code Hn.. op de kaart). In tegenstelling tot de oostelijke delen die nu bos zijn, was dit gebied vrij nat. De kaart van 1900 laat deze moerasachtige plekken goed zien (zie kaarten volgende pagina). Het gebied is ook later ontgonnen dan het Noordbarger bos.

De Hottingeratlas laat zien dat het gebied door meerdere paden werden doorsneden. De hoofdpaden liepen van Westenesch en van Noordbarger richting de Klinkmolenbrug, één van de belangrijke overgangen over de Sleenerstroom, hier richting Erm. Daarnaast liepen er allerlei zandpaden in het veld. Eén van de hoofdroutes, de huidige Ermerweg, is tot op de dag van vandaag nog in gebruik. De weg vanuit Westenesch is als Heirweg en voetpad in het bos nog wel herkenbaar. In het gebied zelf is het pad, voorheen Klinkmolenweg geheten, in de periode 1975 – 1985 verdwenen. De aanleg van de N34 en de daarbij behorende op- en afritten in de periode 1975 – 1985 heeft het gebied in visueel opzicht in tweeën gedeeld.

Al in 1935, een periode waarin het gebied nog gedeeltelijk in ontginning was, kende het gebied

Afb. 86 Bodemkaart

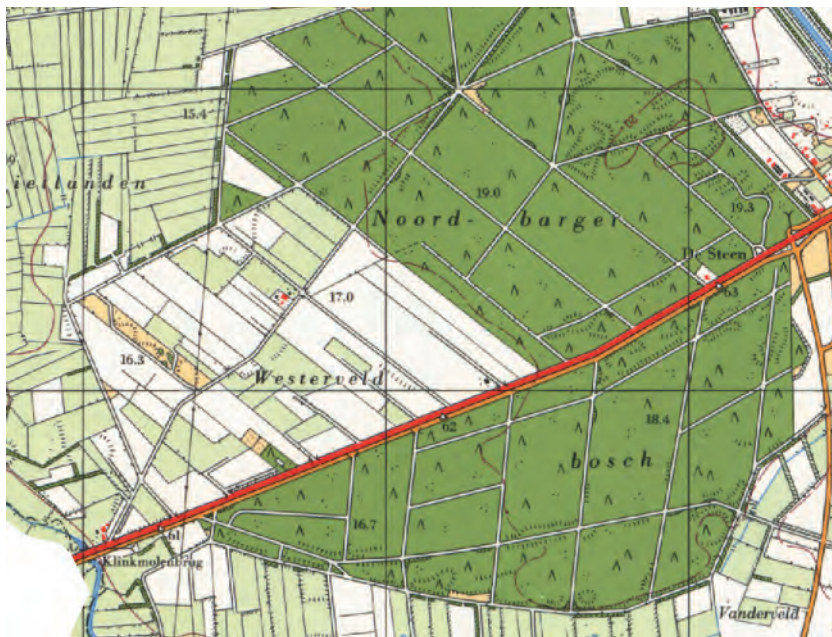

Afb. 87
1900

Afb. 88
1935

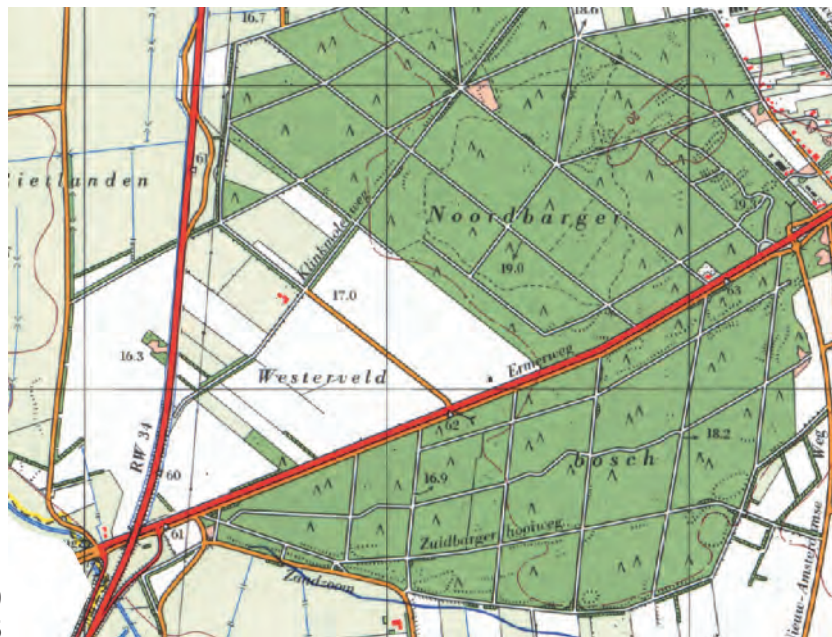

Natte gebiedjes

Afb. 89
1965

Afb. 90
1975

één bewoningsplaats met enkele gebouwen en een weg ernaartoe. De bebouwing is tot op de dag van vandaag nog vooral op deze plek geconcentreerd. Er zijn wel enkele gebouwen bijgekomen. Ook de weg richting de bebouwing is nog steeds aanwezig. De schuur langs de Ermerweg is in de periode 1955 – 1965 gebouwd, terwijl de NAM/Gasunie-locatie na 1985 is aangelegd.

De verkavelingstructuur van de veldontginning is tot 1965 gaaf aanwezig geweest. In vergelijking tot veel andere veldontginningen was de verkaveling in dit gebied vrij onregelmatig en gedeeltelijk ook vrij smal voor een dergelijke jonge ontginning. In de periode 1965 – 1975 zijn dan ook veel kavels, mede door de ruilverkaveling, samengevoegd. Alleen een aantal

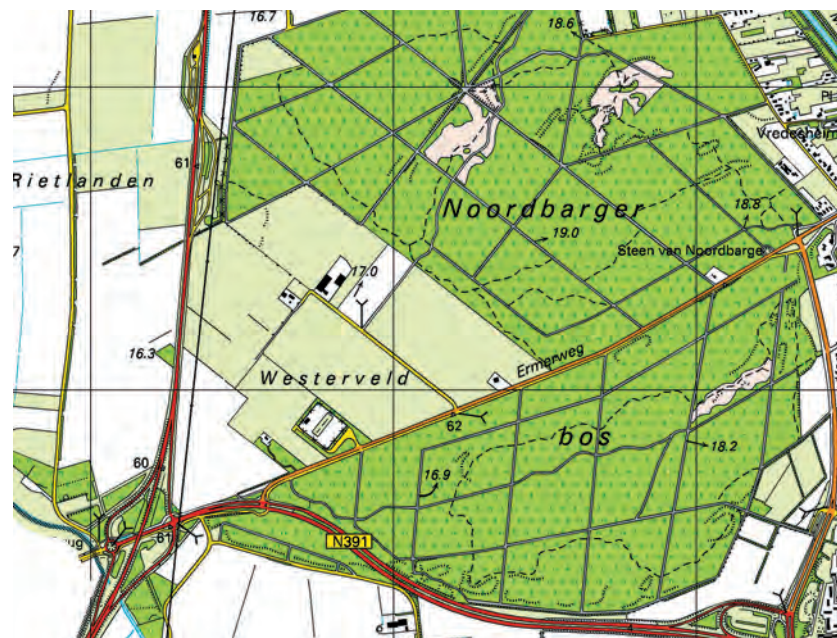
kaveltjes grenzend aan de NAM/Gasunie-locatie stammen nog uit de tijd van de veldontginning.

De moerasachtige plekken en vennetjes (zie ook kaart 1955) zijn al gaande de veldontginning verdwenen. Het gebied is na de ontginning zowel als bouwland en in toenemende mate als weiland in gebruik geweest. Weilanden zijn gebruikelijk in wat nattere gebieden zoals bijvoorbeeld ook in beekdalen. Dergelijke natte gronden zijn ongeschikt als bouwland.

Al sinds de aanleg van het bos heeft het gebied een groene west- en zuidgrens gekend. Verder is het privégroen rondom de bewoningsplaats tot op de dag van vandaag beeldbepalend.

De singels rondom de NAM/Gasunie-locatie heeft de schaal van het gebied vanaf de Ermerweg verkleind maar zorgen er tegelijkertijd voor dat het zicht op de N34 gedeeltelijk worden ontnomen. Bij de op- en afritten van de N34 zijn met bomen aangeplant.

In de periode 1955 – 1965 is de hoogspanningsleiding door het gebied aangelegd. De aanleg van de N34 in de periode 1965 – 1975 heeft het gebied visueel in tweeën gedeeld. Van een gebied dat geleidelijk overgaat in beekdalgronden en daar in visueel opzicht ook deel van zal hebben uitgemaakt, is het gebied door de aanleg van de N34 in visueel opzicht geïsoleerd geraakt.

Afb. 91
2005

Afb. 92 Luchtfoto met
huidige kadastrale
grenzen

Afb. 1

- Kleinschalige veenontginningen
- inclusief beekdalen veen

Afb. 2

- Kleinschalige veenontginningen
- inclusief beekdalen veen en nummers gebieden buitengebied

5. De kleinschalige veenontginningen inclusief beekdalen veen

De gemeente Emmen kent oude kleinschalige veenontginningen, jonge kleinschalige veenontginningen en mengvormen van beide. Daarnaast worden de veenontginningen door middel van het bloksysteem zonder wijken tot de kleinschalige veenontginningen gerekend. Deze laatste veenontginningen vonden plaats in de tijd van de grootschalige ontginningen in de 20ste eeuw. Omdat deze ontginningen vaak niet systematisch zijn uitgevoerd en de karakteristieken hebben van een kleinschalig landschap, worden ze tot de

kleinschalige veenontginningen gerekend. Het betreft hier de gebieden 18 en 19, Klazienaveen-zuid en Nieuw-Amsterdam

De oudste kleinschalige veenontginningen zijn al vanaf de 11^e eeuw ontstaan, eerst langs de rand van het veen en later ook op het veen. De zogenaamde randveen-, en de latere boekweit- en bovenveenontginningen worden hiertoe gerekend. Het gebied bij Schoonebeek/Weiteveen (Gebied 13) en bij Roswinkel/Munstersche Veld (Gebied 14) zijn dergelijke randveenontginningen.

Karakteristiek voor deze oude randveenontginningen

is dat men in eerste instantie vanaf de randen van het veen over ging tot het gebruik van het veen voor agrarische doeleinden en kleinschalige winning van turf voor eigen gebruik. Daar waar het veen voldoende afwaterde werden weidegronden ingericht. Bij het Valtherdiep en de Runde waren dergelijke deze weidegronden te vinden. Gegeven de geringere omvang wordt het overgebleven deel van het Valtherdiep bij de Hondsrug zone (gebied 15) gerekend.

Het veen werd stap voor stap in smalle stroken verveend, waarna het in agrarisch gebruik werd genomen. Karakteristiek voor het patroon van deze ontginningen is de smalle strokenverkaveling en de (lange) lintbebouwing evenwijdig aan de rand van het veen. Het dorp Roswinkel ligt op zandgrond aan de rand van het veen. Bij Schoonebeek lagen oosterse bos, Middendorp en Westerse Bos van oorsprong op zandkoppen. De breedte van het erf diende als uitgangspunt voor de verdere ontginning. Loodrecht op de ontginningsas werden de grenzen van de kavels getrokken en de zwetsloten gegraven. Het basisprincipe hierbij was het recht van opstrek: de eigenaar van het erf mocht binnen de grenzen van het erf (opstrek) het veen ontginnen.

Afb. 3 Smalle strookverkaveling en micro reliëf bij Weiteveen en omgeving